

תורת המעדנים

מבית מכון "מעדני אשר"

בענין: ברכת התורה

האם מותר לשמוע דברי תורה מחבירו או מט"פ בלא ברכת התורה?

קימ"ל אור"ח סימן מ"ז ס"ק ד' המרהר בדברי תורה אין צריך לברך ברכת התורה.

אבל בביתאור הגר"א שם תמה על זה: וז"ל צריך עיון דכאן הרי הברכה על המצוה וכי ליכא מצוה בהרהור והלא נאמר יהושע א' ח' והגית בו יומם ולילה, והרי הגיון זה בלב כמו שנאמר תהילים י"ט ט"ז והגיון ליבי.

וכן משמע במאירי ברכות כ"א ע"מ א' דעל הא דאיתא במשנה דטמא מהרהר קריאת שמע בלבו ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה, הקשה דיש שואלים ק"ש תורה היא והיאך אמרו במשנתנו שקורא קריאת שמע ואינו מברך לפניו אפילו בהרהור והרי ברכה לפניו מן התורה.

יש להקשות: מדוע באמת סבירא ליה להמחבר שאינו מברך על הרהור, כיון דמקיים מצות תלמוד תורה בהרהור, כך מקשה בנשמת אדם כלל ט' ס"ק י', וכן בשו"ת משיב דבר חלק א' סימן מ"ז.

איכא כמה תרוצים

א. אין מברכין על מצוה שבהרהור כמו שאין מברכין על ביטול חמץ, כמש"כ הבית יוסף אור"ח סימן תל"ב משום שהיא מצוה שבלב, א"כ ה"ה שאין מברכין על הרהור בלימוד בתורה, כך כתב בשו"ת משיב דבר חלק א' סימן מ"ז.

ובתשובות בנין עולם אור"ח סי' ו' בהגה"ה מקשה מה יתרץ הגר"א מהא דבחמץ אין מברכין ומתרץ הבנין עולם: דבביטול חמץ עיקר מצוותו היא בלב, והיינו מחשבת לבו שתהא דעתו לעשותו כעפרא והפקד, והדיבור של כל חמירא אינו אלא גילוי מחשבתו גרידא משא"כ בתלמוד תורה אין עיקרו הרהור לבד, אלא עיקר מצוותו היא גם להתבונן במחשבתו ולהעמיק בתורה, וגם עיקר המצוה בדיבור היא כמו שנאמר חיים הם למוצאייהם משלי ד, כ"ב אל תקרי למוצאייהם אלא למוצאייהם עירובין נ"ד א' וכן איתא בגמ' קדושין ל' ע"א ושננתם לבניך שיהיו דברי תורה שנונים בפיו, ולכן שייכת ברכה גם בהרהור.

ב. דוקא כשנאמר בפירוש הגיון לבי הכוונה על מחשבה, אבל הגיון סתם מובנו דיבור בפה, כמו שכתוב משלי פרק ח' פסוק ז' כי אמת יהגה חכי ועיקר מצות תלמוד תורה הוא בפה, כמו שכתוב ושננתם לבניך, ולכן אין מברכים על הרהור, כך תירץ בנשמת אדם כלל ט' ס"ק י'.

ג. אף אם יוצאים ידי מצות תלמוד תורה בהרהור, מכל מקום ברכת התורה לא נתקנה אלא על הלימוד בדיבור, שכן חיוב ברכה זו נלמד מהכתוב כי שם ה' אקרא לכן לא תיקנו ברכה על הרהור, כך תירץ בנשמת אדם כלל ט' ס"ק י'.

יש לחקור מי ששומע דברי תורה מחבירו האם צריך לברך ברכת התורה או דילמא אינו צריך לברך דהויא כמו הרהור בדברי תורה שאין צריך לברך.

הנה בשו"ת האלף לך שלמה להגאון מהר"ש קלוגר אור"ח סי' ל"ה נשאל בדין השומע דברי תורה מחבירו, האם חייב לברך ברכות התורה, מדין שומע כעונה, או דילמא דינו כדין המהרהר שאין צריך לברך.

ומסיק: שדין זה תלוי במחלוקת שבין רש"י לרבינו תם המובא בתוס' ברכות כ"א ע"מ ב' וסוכה ל"ח ע"מ ב' במי שעומד בתפלה ושומע קדיש וקדושה, שלדעת רש"י ישתוק וישמע ויכוין להשליח ציבור, והרי הוא כעונה, ולדעת רבינו תם אם ישתוק ויכוין באמצע התפלה הויא ליה הפסק, ולפי זה נראה דרש"י לא הוי כעונה ממש שיחשב הפסק, אלא כמהרהר בלבד, והוא הדין כאן שאין צריך לברך ברכת התורה על שמיעת דברי מחבירו, אבל לרבינו תם ור"י דס"ל שלא ישתוק ויכוין דהוי הפסק, מוכח דשומע כעונה ממש, א"כ ה"ה כאן שצריך לברך ברכה"ת, כיון דחשיב כדיבור ממש, וכיון דאנן לא קימ"ל כדברי רבינו תם ור"י, וכמו שסיימו התוס' "שנהגו העם לשתוק ולכוין, וגדול המנהג, וכן פסק הש"ע אור"ח סימן ק"ד דישתוק ויכוין ולא הוי הפסק, הילכך בשומע דברי תורה אין צריך לברך ברכת התורה, וכן כתב במחזיק ברכה סימן ד' בשם ספר זקן אהרן.

אבל בשו"ת הלכות קטנות חלק ב' סי' קנ"ט כתב, שמכיון דקי"ל שומע כעונה, צריך השומע לברך ברכת התורה, ואפילו שהמהרהר בדברי תורה אין צריך לברך ברכת התורה, דהרהור לאו כדיבור דמי, התם הוא דליכא שומע ומשמיע, משא"כ הכא שהשומע כעונה, ומביא ראיה: מהא דכתבו התוס' ברכות כ' ע"ב ד"ה כדאשכחן בסיני, דבלימוד תורה שומע כעונה בפיו.

וכן פסק השערי תשובה אור"ח סימן מ"ז, דהשומע דברי תורה צריך לברך, וכ"כ הגאון רבי יצחק טייב בערך השלחן ס"ס מ"ז וכ"כ בספר מנחת אהרן כלל ה' אות ל"ה.

וכן כתב בש"ע הרב דהשומע דברי תורה צריך לברך דשומע כעונה

ולענין הלכה: פסק הגאון רבי שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל מובא בספרו הליכות שלמה תפלה פרק ו' ס"ק ה' דהשומע דברי תורה מאחר צריך לברך, ולא משום שומע כעונה שבכל התורה, אלא משום דכך היה עיקר צורת תלמוד תורה שאחד אומר וחבירו או תלמידו שומע, אבל השומע מסרט הקלטה יש להסתפק אם חייב או לא.

האם מותר לכתוב דברי תורה קודם שבידך ברכת התורה?

יש לחקור מי שעובד בהקלדת דברי תורה האם אסור להקליד קודם שבידך ברכת התורה או דילמא כתיבת דברי תורה אין צריך לברך ברכת התורה

קימ"ל אור"ח סי' מ"ז ס"ק ג' הכותב דברי תורה צריך לברך.

יש להקשות: מדוע צריך לברך על הכתיבה כיוון דכתיבה הוי רק הרהור, והרי קימ"ל דעל הרהור אין צריך לברך ברכת התורה, כך מקשה הלבוש אור"ח סימן מ"ז הט"ז אור"ח סימן מ"ז ס"ק ב', וכן בשו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן כ"ט, וכן בשו"ת שב יעקב אור"ח סי' מ"ח.

איכא כמה תרוצים

א. משום דמצוות עשה של תלמוד תורה נפקא מקרא דושגנתם לבניך ולמדתם את בניכם, מש"ה ממעטים הרהור, דבהרהור לא שייך ללמד את בניו, משא"כ בכתיבה עדיף בזה מהרהור, דע"י כתיבה יכול ללמד לאחרים והוא בכלל ושגנתם לבניך, כך תירץ בשו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן כ"ט.

וכן כתב בערוך השולחן אורח חיים הלכות ברכות השחר סימן מ"ז סעיף י' דאין שני דינים אלו סותרים זה את זה, דכתיבה שאני שהרי זהו עיקר קיום התורה, ולא מיבעיא תורה שבכתב, אלא אפילו תורה שבע"פ אחר שהתירו לכותבה הוי כמלמד תורה לרבים, שהרי עיקר קיום התורה היא ע"י כתיבה ואלמלי כתיבה כבר נשתכחה תורה מישראל, ולכן כיון שבעת הכתיבה מהרהר בלבו ומוציאה לחוץ ע"י כתיבה הוי כדיבור וחיוב לברך.

ב. דדרך הכותב להוציא מפיו מה שכותב, וכל שכן בכותב ספרי תורה תפילין ומזוזה, דחייב להוציא מפיו ושמה יוציא מפיו בלא כוונה, ולכן כל כותב דברי תורה חייב לברך ברכת התורה, כך כתב בחיי אדם חלק א' כלל ט', ומקור הדברים ברבינו יונה ריש פרק ב' דברכות.

אבל בט"ז אור"ח סימן מ"ז ס"ק ב' דחה תרוץ זה: דבשביל זה אין לברך כיון שאינו ודאי, וצ"ע לענין מעשה וראוי לכל כותב בדברי תורה שיוציא בודאי מפיו קצת תיבות להנצל מתוך ברכה לבטלה.

ג. דווקא כותב שעושה מעשה בכתיבה לפיכך מברך אפילו אינו קורא, אבל המהרהר בתורה אינו צריך לברך, שאין מברכין על המחשבה, כך תירץ הלבוש אורח חיים סימן מ"ז סעיף ד'.

ד. המהרהר בדברי תורה כיון שאינו מוציא בפה, הוא מעותד לשכחה, ואין התורה בגדר קיום אצלו, והוי בכלל השוכח דברי תורה שמתחייב בנפשו, וכמ"ש המהרש"א עירובין נ"ד משום הכי אינו מברך על זה הואיל ומקצר החיות ע"י שכחתו, וכעין מ"ש הרשב"א בתשובה סי' י"ח שאין לברך על פרעניות, משא"כ הכותב דברי תורה שעיקרו שלא ישכח הוא, שפיר ראוי לברך, כך תירץ הגר"ש טויבש בספר חיי עולם סי' מ"ז, וכן תירץ בשו"ת מהרי"ץ דושינסקי סי' ב'.

וכן כתב המהרש"א ב"ב י' ע"מ ב' על הא דאמרינן בגמ' שם אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרי, וכן בקיצור השל"ה עניני לימוד התורה מביא בשם משה רמז מהפסוק במשלי כ"ב ח' כי תשמרם בבטן ראשי תיבות כתב, חזינן דכתיבה הוא סגולה לשמירת התורה.

אבל בשו"ת כתב סופר יורה דעה סימן ק"ז כתב להיפך וז"ל כתוב בספרים דכתיבה גורמת השכחה בטבע.

ולענין הלכה: כתב המשנה ברורה אור"ח סימן מ"ז ס"ק ד' לענין מעשה הסכימו האחרונים שלא לסמוך על דעת המחבר לברך על הכתיבה לבדה בכל גווני, שהרי מ"מ אינו רק מהרהר בדברי תורה אלא ראוי לכל כותב בדברי תורה שיוציא מפיו קצת תיבות להנצל מברכה לבטלה אם אינו אומר פסוקי ברכת כהנים או ברייתא דאלו דברים אחר הברכה כמו שנוהגין.

האם נשים חייבות בברכת התורה כל פעם שלומדות?

קימ"ל אור"ח סימן מ"ז ס"ק י"ד נשים מברכות ברכת התורה.

איכא כמה טעמים בזה

א. כיון שחייבות ללמוד הלכות של מצוות שהם מצווים בזה, א"כ שפיר מחייבות בלימוד התורה, כך כתב בית יוסף אר"ח סימן מ"ז בשם האגור.

אבל במנחת חנוך מצוה ת"ל ס"ק ה' הקשה על זה: דאע"פ שהם חייבות ללמוד הלכות שלהם, מ"מ לאו בתורת חיוב תלמוד תורה, אלא כיון שצריכים לידע מה לעשות חייבות ללמוד, א"כ מדוע מברכים ברכת התורה.

ב. כיון שחייבות בתפילה ובקריאת סדר הקרבנות חייבות בברכת התורה, כך כתב האגור מובא בבית יוסף הנ"ל.

ג. כמו כל מצוה שהזמן גרמא שהם פטורים אם רוצים יכולים לברך, א"כ ה"ה בברכת התורה, כך כתב הגר"א באר"ח סימן מ"ז,

ובמשנה ברורה אור"ח סימן מ"ז כתב דלפי טעם זה נשים אינם יכולים להוציא אנשים בברכת התורה, כיון דאינם חייבות מדינא רק דהם קיבלו על עצמם, ועיין בחדושי הגר"י על הרמב"ם פרק י"א מהלכות ברכות דכתב טעם חדש מדוע נשים מברכות ברכת התורה, וכן בשו"ת כתב סופר אר"ח סימן כ'.

יש לחקור האם נשים חייבות לברך ברכת התורה כל פעם שלומדות, לפי מה שכתב התוס' ברכות י"א ע"ב ד"ה שכבר וכו' לתרץ מדוע בסוכה מברכים כל פעם שיושבים בסוכה, משא"כ בלמוד התורה אין מברכין בכל פעם שלומדים, רק פעם אחד ביום מברכים, ומתמצים שאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחויב ללמוד, דכתיב והגית בו יומם ולילה והויא כמו יושב כל היום בלי הפסק לכך אין מברכים, משא"כ בסוכה דבכל פעם מסיח דעת לך צריך לברך כל פעם, א"כ לפי זה נשים שאין להם את החיוב של והגית בהם יומם ולילה, א"כ יצטרכו לברך בכל פעם שלומדות.

הנה הצ"ח ברכות י"א ע"ב שם על התוס' כתב דאשה כל פעם שהיא לומדת צריכה לברך ברכת התורה, כיון דנשים אין להם חיוב של והגית בהם יומם ולילה והויא היסח הדעת וצריכות לברך בכל פעם, ומסיק דלא מצא חידוש זה לא בראשונים ולא באחרונים.

ולענין הלכה: כתב בהליכות שלמה פרק ד' ס"ק ד' לרבי שלמה זלמן אוירבער זצ"ל, וכן כתב סברא זו בהערות שבסוף הספר שו"ת שאילת יעקב סימן ב' דנשים א"צ לברך כל פעם, שאע"פ שאין עליהם חובת לימוד התורה, מ"מ אינן מסיחות דעתן מאיסורי תורה ומכל מצוות שעליהן לשמור ולקיים, דכל דבר שעושים ביום הם חושבים על הלכות שהם מצווים כגון מליחת בשר, וכן מאיסור בשר בחלב, א"כ גם לא מסיחים דעתם והויא כאילו לומדים לכן אינם צריכות לברך בכל פעם.

ובשו"ת משנה שכיר אור"ח סימן ט"ז כתב טעם אחר מדוע אינם צריכות לברך בכל פעם שלומדות, ע"פ מה שכתבו באחרונים בנחל אשכול הלכות ספר תורה סימן י"א ס"ק י"ד, ועיין משנה ברורה אר"מ סימן מ"ז ס"ק י"ד בביאור הלכה שהביא טעם הנ"ל, בשם הגר"א בטעם הדבר דנשים מברכות ברכת התורה אע"פ שפטורות מלימוד התורה משום דהויא כמו כל מצות עשה דנשים מברכות כשמקיימות אע"פ שאינן מצוות, וקיבלוהו עליהם לחובה, א"כ יש לומר שמעיקרא שקיבלו עליהם לא קיבלו על דעת שיצטרכו לברך כל פעם, ועיין בשיר מעון על חג השבועות דכיון דהא דמפסקים זה כדי לעבוד להביא פרנסה שיוכלו ללמוד לא מקרי הפסק.

מדוע בברכת התורה מברכים שלש ברכות מה שלא מצאנו בשאר מצוות?

איתא בגמ' ברכות י"א ע"ב דמברכים כל יום ג' ברכות על התורה.

אחד: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה.

השני: והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפינו.

השלישי: אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, ובספר מעדני אשר שנת תשס"ו חג מתן תורה הארכתי בקושיית הפוסקים איך מברכים אשר בחר בנו הרי הקב"ה טובב בין כל האומות לתת להם את התורה, עיי"ש כמה תרוצים נפלאים.

יש להקשות: מדוע בברכת התורה מברכים שלש ברכות מה שלא מצאנו בשאר מצוות, כך מקשה ברבינו יונה, וכן המהרש"א בחדושי אגדות, וכן החיד"א בספרו פתח עינים.

איכא כמה תרוצים

א. לפי שכל עסקי עולם נחלקים לג' דהיינו טוב - ערב - ומועיל, ולזה בתחלה מברך שאין עסק טוב כעסק התורה שעל ידה קדשנו להיות קדושים כמלאכים שהוא טוב האמיתי שע"כ נקראת התורה טוב, ואח"כ והערב נא ה' שאין לך ערב בכל עסקי אדם כמו עסק התורה כמ"ש תורת ה' וגו' ומתוקים מדבש וגו' ואח"כ אשר בחר בנו מכל העמים כו' להועיל לנו נגד כל העמים על ידי התורה ולהבדילנו מהם אשר אחרי לא יועילו הלכו ואמר שהיא מעולה בברכות ע"ש המועיל והלכך נמרינהו לכולהו שבה נכללו הג' חלקים טוב ערב ומועיל שהיה בשלימות ע"י התורה, כך כתב המהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות י"א ע"מ ב'.

ב. כנגד שלש ברכות תיקנו בבוקר שלש עניינים, ברכת אשר בחר למקרא, וברכת והערב למשנה, וברכת לעסוק בדברי תורה למדרש, כך כתב רבינו יונה ה' ע"ב ד"ה והא.

ג. ענין הג' ברכות שהם מכוונים לתת שבח והודיה לכל אחד משלשה אלו "קודשא ברוך הוא" "אורייתא" "וישראל" לכן מברכין ברכה ראשונה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה, נגד קדושת ברוך הוא, ברכת והערב נא נגד התורה, וברכת אשר בחר בנו נגד ישראל, כך כתב החיד"א בספרו פתח עינים ברכות י"א ע"ב.

ד. על זה תקנו שלשה ברכות, לעסוק בדברי תורה הוא מה שיכולין למצוא ע"י יגיעה בתורה ונקרא לקיחה, ויש בחינת מתנה וע"ז מבקשין והערב נא ומברכין המלמד תורה לעמו ישראל במדת טובו וחסדו, ויש בחינת שבי הוא עיקר התורה הקדושה שנעלמה מעיני כל חי, ונתלבשה בתורה ערוכה שלפנינו, ועל זה מברכין אשר בחר בנו ונתן לנו את תורתו דייקא, וזו התורה כביכול בשביה אצלינו כמ"ש במדרש משפטים כי ימכור בתו לאמה בת יחידה היתה לי ומכרתיה לכם שאין אתם מוציאים אותה אלא חבושה בארון, כך כתב השפת אמת פרשת תרומה.

מי שאינו זוכר ברכת התורה האם מותר לו ללמוד בלא ברכת התורה?

הנה בשו"ת מנחת שלמה חלק א' סימן צא ד"ה אגב ראיתי הביא בשם גאון אחד דאם אחד נמצא במצב שהוא אנוס על הברכה ואינו יכול בשום אופן לברך ברכת התורה דאסור ללמוד תורה, דכמו שאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה, כך אסור ללמוד תורה והברכה מעכבת דלמודו לא חשיב מצוה אלא עבירה.

ובמנחת שלמה תמה עליו וז"ל והוא חדוש גדול, שהרי לא מצינו שיאמרו חז"ל שאסור לעשות מצוה בלא ברכה כמו שאמרו לענין ברכת הנהנין ולמה יתבטל מלמוד תורה שהוא יותר חשוב מכל המצוות שבתורה בגלל זה שאינו יודע לברך.

מדוע מברכים ברכת התורה הרי על דבר שמקיימים רק למניעת נזק אין מברכים?

יש להקשות: מדוע מברכים ברכת התורה לפי מה שכתב הרמב"ם פ"א מהלכות ברכות ה"ד דאין מברכין על נט"י באחרונה, משום שלא חייבו ברכה בדבר שמקיימים רק בשביל מניעת נזק א"כ קשה תורה היא נמי למנוע סכנה כמו דאיתא בגמ' בראת יצר הרע בראת תורה בתבלין, כך מקשה החיד"א בספרו ראש דוד פרשת בעלותך, וכן בלב אריה חולין ק"ה.

איכא כמה תרוצים

א. התורה זה לא רק למנוע היזק של היצר הרע, אלא נמי טוב בפני עצמה, כך תירץ החיד"א בספרו ראש דוד פרשת בעלותך.

ובזה מבאר הא דאיתא במדרש רבה פרשת נצבים פרשה ח' ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם שמלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהן וכו', דיש להקשות איזה הו"א יש שניתנה התורה לרעתם של ישראל, אלא הכונה לרעתכם בעבור היצר הרע שלכם נתתי לכם את התורה, וא"כ אין לברך דהתם קאי על ברכת התורה מאחר שהיא להרחקת הנזק אין לברך, לכן אמר לא נתתיה אלא לטובתכם שהרי מלאכי השרת נתאוו לה ואין בהם יצר הרע.

ב. ע"פ מה שכתב הפרי מגדים בפמ"ג בפתחה להלכות נטילת ידים, וכן במנחת חינוך מצוה תקמ"ו, וכן בשו"ת פני מבין אר"ח סימן ח', וכן בתורה תמימה פרשת כי תצא ס"ק ע"ה, וכן בקנאות סופרים בהשמטות להלכות מזוזות סימן מ"ב אות ב' דבמצוה מן התורה אע"פ שהיא משום למנוע נזק מברכים, והא ראייה דהרמב"ם גופיה בס"ק י"ב כתב דמברכים על מעקה, חזינו דאף בסכנה מברכים כהוא מצוה של תורה לפי הנ"ל אתי שפיר. מעדני אשר.

מדוע מי שאינו מברך ברכת התורה בניו לא יהיו תלמידי חכמים?

איתא בגמ' נדרים פ"א ע"א מפני מה תלמידי חכמים אין מצוין לצאת מבניהם תלמידי חכמים מפני שאין מברכין בתורה תחילה.

יש להקשות: מה קשור זה לזה, דבגלל שאין מברכין ברכה התורה לא יהיו בניהם תלמידי חכמים, כך מקשה בבית יוסף אורח חיים סימן מ"ז, וכן בעוללות אפרים חלק ב' ע"מ י"ט, ועיין ברכת אהרן לאב"ד ריישא על מסכת ברכות מאמר ע"ז ס"ק ב'.

איכא כמה תרוצים

א. מתוך שאין זהירין לברך כשפותחין ללמוד לא מקיימי גבייהו ברכת התורה שנהיה אנחנו וצאצאינו לומדים את התורה, כך כתב במפרש נדרים פ"א ע"א.

ב. הטעם שאינם זוכים לבנים תלמידי חכמים, מפני שאין מברכין בתורה הוא, לפי שמאחר שאין מברכין על התורה, מורה שאין קורין אותה לשמה אלא כאומנות בעלמא, לפיכך אין זוכין לשלשלת הנמשך לעוסק בתורה כדכתיב ישעיה נ"ט כ"א לא ימושו מפין וגו' כך כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל מובא בבית יוסף אורח חיים סימן מ"ז.

ג. לכן אין הדבר מצוי שיהיה בניו תלמידי חכמים, מפני שאין מברכין בתורה תחילה, היינו כשמברכין את בניהם לומר ישימך אלוקים כפלוני ופלוני אין מברכין אותה תחילה שיהו בני תורה ורק מקדימין לברך אותם שיהא בעלי הון ועושר, וא"כ בזה בעצמם מראים לבניהם דאין התורה חשובה אצלם הרבה, ולכן לא יתעורר כלל בלב הבנים החשק ללמוד, ומימלא יגדלו ללא תורה, כך כתב בעוללות אפרים חלק ב' ע"מ י"ט, עיין ברכת אהרן לאב"ד ריישא על מסכת ברכות מאמר ע"ז ס"ק ב' מה שכתב בזה דברים נפלאים.

אדם שקם בבוקר ולא יספיק לומר ברכת התורה האם מותר לקרוא ק"ש בלא ברכת התורה?

יש לחקור אדם שקם מאוחר בבוקר כמה דקות לפני סוף זמן קריאת שמע ולא יספיק לברך ברכת התורה האם מותר לקרוא קריאת שמע בלא ברכת התורה, או דילמא אסור כיון דאמרין בגמ' נדרים ח' ע"א, מנחות צ"ט ע"ב דבקרית שמע יוצאים מצות ת"ת, חזינן דהויא ת"ת, א"כ היא אסור לקרוא קריאת שמע בלא ברכת התורה.

הנה ביוסף אומץ להחיד"א סימן ס"ו נתקשה מדוע מותר לקרוא פסוקים של קריאת שמע בלא ברכת התורה, הרי אמרין דקורא קריאת שמע הוא כלימוד התורה, ומתוך דמצות ת"ת אינו יוצא בקריאת שמע, אלא אם מכוין לצאת חובת ת"ת, אבל אם לא כיון אינו יוצא, לפי הנ"ל א"ש דאנו כשקוראים קריאת שמע אין מכונים לצאת מצות ת"ת לכן אין מברכים ברכת התורה, וכן כתב בשיח השדה לבעל הארץ צבי שער ברכת ה' סימן א'.

וכן כתב בקהלות יעקב על מסכת ברכות ס"ו י"ד דכיון דמצות צריכות כונה, ובעינן לכוין לצאת ידי חובת ת"ת, א"כ היכא שאינו מכוין אינו יוצא מצות ת"ת, לכן א"צ לברך.

ומביא ראייה דהיכא דלא מכוין דאינו מקיים מצות ת"ת: מהא דאמרין בירושלמי ומובא בתוס' ברכות י"א ע"ב דהא דאהבה רבה מהני במקום ברכת התורה, ה"מ שלמד מיד אחר התפילה, אבל אם לא, לא מהני, ובבית יוסף אור"ח סימן מ"ו הקשה דהא קריאת שמע הויא ת"ת, ומתוך שלא הויא אלא תחנונים, חזינן דאע"פ שקורא ק"ש לא מקרי שלמד, כיון שלא מכוין לצאת ידי מצות ת"ת, ואע"פ שהרשב"א מביא גירסא שבעינן שיקרא ק"ש אחר האהבה רבה, מ"מ רוב הגרסאות לא כן, ובמלא הרוועים שם כבר קדמו ביסוד הנ"ל.

מענדי אשר: לפי יסוד הנ"ל נראה ליישב הא דאמרין בגמ' ב"ק פ"ב ע"א דתקנו קריאת התורה משום שהיו ישראל הולכין במדבר שלוש ימים בלא תורה, ובפרי מגדים אור"ח סימן קל"ה הקשה על זה דהא היו קוראים קריאת שמע, והיה יוצאים מצות ת"ת, אבל לפי הנ"ל א"ש דהיכא דלא מכונים אינן יוצאים מצות ת"ת א"כ ישראל שהלכו במדבר לא כיונו לצאת מצות ת"ת לכן לא היה יוצאים בזה מצות ת"ת.

והנה בחיי אדם כלל ט' ס"ק ג' מביא בשם הגר"א דקודם לעולם יהא אדם יאמר אדם ברכת התורה כיון דקורים ק"ש ומקיימים מצות ת"ת, חזינן דסובר דבעינן לברך ברכת התורה על קריאת שמע, ואפשר דקריאת שמע דרבי יהודה הנשיא שאני, ועיין בדבר אברהם ח"א סימן ט"ז מה שכתב בזה.

ולענין הלכה: פסק הגר"ש אלישיב זצ"ל דלכתחילה צריך לברך ברכת התורה קודם קריאת שמע, אבל אם עומד ברגעים אחרונים ויפסיד קריאת שמע מותר לקרוא בלא ברכת התורה

איך מברכים אשר בחר בנו מכל העמים הרי רצה הקב"ה ליתן התורה לכל העמים?

קימ"ל אור"ח סימן מ"ז דמברכים בכל יום בברכת התורה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

יש להקשות: איך מברכים בברכת התורה בכל יום אשר בחר בנו מכל העמים, הרי בגמ' ע"ז ב' ע"ב מבואר דהקב"ה רצה לתת את התורה לכל העמים ולא הסכימו, בא ליתנם לישראל, א"כ לא בחר בנו, דהא רצה ליתנם לכל הגוים, ולהיפך אנו בחרנו בהקב"ה כך הקשה בחוט המשולש פרשת בראשית בשם הבית יוסף בספרו מגיד מישרים, וכן הקשה השואל ומשיב בספרו דברי שאל מהדורא תליתאי על הפסוק בפרשת וזאת הברכה ה' מסיני בא, וכן הקשה בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן י"ז, וכן בקובץ כרם שלמה שנה י"א קונטרס ח' ע"מ כ"א, וכן הקשה בשו"ת דברי יציב יור"ד סימן קס"ה.

איכא כמה תרועים

א. אומות העולם מיד שאמרו שאין רוצים לקבל את התורה עזבם הקב"ה, משא"כ את ישראל כפה עליהם שחיבים לקבל, וזה מראה חיבתם של ישראל, שבחר הקב"ה בנו, כך תירץ בחוט המשולש פרשת בראשית ע"מ א'.

והסברתי את הדברים דרך משל: דאם אחד רוצה ללמוד עם חברו או רוצה לעשות עמו איזה עסק, אפשר לבדוק אם באמת בחר לעשות השותפות דווקא עם האדם שבחר, דאם מבקש ממנו לעשות השותפות והשני מסרב, מתחיל להפציר בו שיעשה עמו השותפות, רואים שבאמת בחר ללמוד עמו או לעשות עסק, אבל אם מיד שהשני מסרב, הולך ואינו מפציר רואים שלא היה לו כונה מיוחדת דווקא לעשות עמו השותפות, לפי זה א"ש דהקב"ה הלך לאומות העולם ושאל מהם אם רוצים לקבל את התורה ואמרו לא, מיד עזבם הקב"ה והלך אל היהודים וכפה עליהם שאתם חייבים לקבל את התורה, א"כ זה אשר בחר בנו.

ולפי יסוד זה: מתרצים האחרונים הא דאמרין בגמ' ביצה כ"ה ע"ב מפני מה ניתנה תורה לישראל, מפני שהן עזים שבאומות, וקשה: הא הקב"ה רצה ליתן התורה לכל האומות ולא רצו לקבל רק ישראל רצו, א"כ מה מקשה הגמ' מפני מה ניתנה תורה לישראל, ומה מתוך הגמ', ותרצו האחרונים: דכונת הגמ' מדוע הקב"ה כפה שיקבלו את התורה דווקא על ישראל ועל זה מתרצת הגמ' מפני שהם עזים שבאומות, כך תירץ המהרש"א שם בביצה, וכן במהר"ם שיף, וכן החיד"א בספרו דברים אחדים דרוש ט"ו, וכן כתב הפני יהושע שם, ועיין חתם סופר שתירץ בכמה אופנים אחרים גמ' הנ"ל.

ב. שלאומות היה נותן ע"י מלאך ולא היה נותן להם להכריע ע"פ דעתם המכווערה, ולא ניתנה במתנה ע"י משה עבדו בחירו באופן שנתן לנו, כך תירץ בשו"ת דברי יציב יור"ד סימן קס"ה.

גליון זה נודב ע"י ידידינו שלוחא דרבנן הרב **אריה דרעי** שליט"א ירושלים לעילוי נשמת ידידו האהוב עליו כנפשו שר החסד והמעש חיזק ותמך אלפי לבבות נשברים בעין יפה הרב החסיד המפואר **משה רייך** ז"ל נלב"ע י"ז אייר האי שתא ת.נ.צ.ב.ה

גליון זה נודב ע"י ידידינו שלוחא דרבנן מגדולי עסקני היהדות החרדית בלונדון מכתת רגליו בכל קהילות הקודש לחרבות השראת שכינתו בכל מקום ע"י טהרתן של ישראל העומד לימין המערכת בעצה ובמשע מיום הקמתו הגאון **מרדכי הלל זלמן ראטה** שליט"א לונדון לזיכוי רבבות לרגל חג השבועות יהא רעוא שבזכות זיכוי רבבות ירוה נחת מכל יוצאי חלציו ויצליח בכל אשר יפנה

גליון זה נודב ע"י ידידינו הרבני הנגיד הנכבד הרב **ראובן יואל הרפנס** שליט"א סיגעט לזיכוי רבבות לרגל חג השבועות יהא רעוא שבזכות זיכוי רבבות ברחבי תבל יזכה לברכת התורה אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד

גליון זה נודב ע"י ידידינו העומד לימיני בכל מסעות הקודש בחו"ל הרה"ג **נחום יהודה שוורץ** שליט"א ווליאמסבורג לזיכוי רבבות לרגל חג השבועות יהא רעוא שבזכות זיכוי רבבות ירוה נחת מכל יוצאי חלציו ויצליח בכל אשר יפנה